DRAUGO ŠEŠTADIENINIS PRIEDAS

2020 SPALIO 17 D. NR. 37 (124)

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Rinkimai niekada nesibaigia

Knygose.lt nuotr.

Gyvenimas toks jau yra – jeigu pasibaigia vieni rinkimai, tai prasideda kiti. Rinkti praktiškai gali bet ką – nuo mis Provincijos iki mis Visatos, nuo gražiausios musmirės iki šmaikščiausio metų žodžio, ilgiausio numegzto šaliko ar didžiausio iškepto šakočio. Objektų įvairovė tokia gausi, kad turbūt jau niekas nebenustebintų. Nenustebčiau netgi tada, jeigu kas varžytųsi dėl kokio nors – didžiausio, gražiausio, giliausio ar pan. – kraterio Mėnulyje.

Taigi rinkimai tapo kuo įprasčiausia, kuo banaliausia mūsų kasdienybės dalimi. Štai ir dabar – pasibaigė Seimo rinkimai, prasidėjo *Metų knygų* rinkimai. Vienuose politikos buvo per akis, kituose – na, gal bus truputis. Juk knygas, kaip ir partijas, kažkam reikia pristatyti, rekomenduoti ir laiduoti už jas savo žodžiu. Ir nors šitie penketukai patvirtinti ekspertų, taigi „geležiniai", nebeatmušami, visada atsiras žmonių, kurie su ekspertų nuomone nesutiks. Ir nuo to tik smagiau. Įsižiebs diskusijos, o gal ir nedidelio skandalo kibirkštis.

Tik štai knygų penketukai – vis dėlto ne Seimo rinkimai. Kur kas mažiau azarto, gaivališkumo, įvairių precedentų, skandalų, netyčinės reklamos, aršių debatų, kurių metu stengiamasi priešininką jei ne psichologiškai suniokoti, tai bent įbauginti. Apie nuostabą kaip filosofijos kategoriją nė nekalbu – per kiekvienus Seimo rinkimus kas nors nustebina. Žinoma, tik ne abejinguosius ar tinginius – kandidatų į Seimą debatus reikia stebėti išmania akimi ir mokėti klausytis.

Tai tikrai nėra kuom nors prastesnis užsiėmimas, nei, tarkim, skaityti knygas. Skaityti mokame visi ir skaitome, kas gali tai užginčyti. *Facebooke* netgi visai pakenčiami debatai po kai kuriais postais apie kūrinius, knygas bei jų autorius užverda. Žinoma, nėra ko lyginti su politika, bet vis šis tas.

Ir tik nereikia svajoti, kad šitos *Metų knygos* padės pabėgti nuo realybės, panardins tamstą, mielas skaitytojau, į gražesnio pasaulio ūkanas ir rožinių flamingų debesis. *Metų knygų* rinkimuose kartais būna ir sunkiai paskaitomų, neįveikiamų, nervinančių knygų, gadinančių virškinimo sistemos darbą ir naikinančių laimės hormoną. Tai, žinoma, paradoksas, ypač kai žinai, jog *Metų knygų* rinkimai skirti skatinti skaitymui. Bet juk ir politika nėra maloni. Daugelis menininkų, kalbėdami apie ją, grąžo rankas – fu, kokia tai purvina sritis!.. Visi, kas jon įkrito, susipurvino ir susitepė!..

Kai pagalvoji, kad menininkas yra reto dvasinio tyrumo ir švarumo įsikūnijimas, na, tikras deimantas grynuolis, kuriam menkiausia purvo dėmelė ant tviskančios briaunos kelia isteriją – kaip nesutiksi... juk menininkas tai niekur įkritęs nebuvo, su politika ryšių niekada neturėjo, jokiems režimams netarnavo, privilegijų negaudavo, žodžiu, gyveno dramblio kaulo bokšte kaip atsiskyrėlis, misdamas vien skėriais ir žolelėmis.

Todėl visai nesijaudinkite, jeigu net ir pripažintos ir išrinktos knygos jūsų nejaudina. Na, ar bet jau taip nesujaudina, kaip jūs tikėjotės, mieli skaitytojai. Balsuoti galite, bet tai irgi nėra būtina. Juk čia politikos – to purvino reikalo – praktiškai nėra. Čia tik menas. Literatūra. Įvertinkite ją, bet nepervertinkite.

Renata Šerelytė

JUK TAI ROMANTIKA

Praeinu – ir nuo aguonų linksma,
Nes raudona mėgau visuomet.
Bet visų rausvumų nesurinksime:
Kraujas – mūšiuos, aušros – tolume.

Ir todėl atsisakau nuo rausvo.
Vien mėlynę teikti privalai.
Melsvos akys, žydros upės skausmo,
Mėlynų melodijų melai.

Henrikas Radauskas

SPAUDOS, RADIJO IR TELEVIZIJOS RĖMIMO FONDAS

Spaudos, radijo ir televizijos rėmimo fondas 2020 m. suteikė 10 000 Eur paramą šeštadieniniam „Draugo" priedui „Kultūra", projektui „Lietuvos kultūros sklaida ir kultūros paveldo išsaugojimas bei lietuvybės puoselėjimas pasaulyje"

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Rinkimai niekada nesibaigia • **2-as psl. Leonas Peleckis-Kaktavičius.** Žmogus legenda, arba penkios bokso tėvo knygos • **4-as psl. Algis Vaškevičius.** Rumunų menininkė surengė įspūdingą performansą IX forto memoriale • **5-as psl.** Metų knygų rinkimai 2020 • **6-as psl. Lidija Šimkutė.** Lietuvių kalbos išlaikymo svarba • **7-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Turistinėse nuotraukose Vilniaus nepamatysi • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: K. Donelaičio „Metai" išleisti graikiškai • Metų knygų rinkimai. Aido Marčėno „123 eilėraščiai"

Redaguoja **Renata Šerelytė renata.serelyte@gmail.com** • Maketuoja **Jonas Kuprys**

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

ŽMOGUS LEGENDA, arba PENKIOS BOKSO TĖVO KNYGOS

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Net nesitiki, kad praėjo daugiau kaip dešimtmetis, kai nebėra Lietuvos ir Šiaulių bokso tėvu tituluoto Vaclovo Peleckio (1910–2009). Ir kad šitam iki gilios senatvės jaunatviškam žmogui rugpjūčio 28-ąją būtų sukakę 110 metų. Gera proga prisiminti šią išskirtinę asmenybę.

Keli biografijos faktai

Gimė Šiauliuose. 1930 m. baigė Kauno „Aušros" gimnaziją. 1931–1935 m. mokėsi vadovavimo statyboms.

Nepaprastai daug savęs atidavė tiesioginiam darbui – tarpukaryje dirbo statybų subrangovu: vadovavo Šiaulių centrinių pašto rūmų, Rėkyvos elektrinės, Linkaičių (Radviliškio r.) ginklų gamyklos pastatų (iš viso 52), Telšių, Varnių kareivinių ir kitų objektų statyboms. Pokaryje – ilgametis (1944–1981) Šiaulių statybos remonto valdybos vyr. inžinierius.

1927 m. pradėjo boksuotis. 1933 m. lankė bokso treniruotes Klaipėdoje pas žymų boksininką profesionalą J. Vinčą, sugrįžusį iš JAV. Turėjo nemažai varžovų, ir gana stiprių, o gražiausiomis varžybomis laikė tas, kurios vyko 1935 m. Kaune, Tilmanso salėje, kur iškovojo Lietuvos čempiono vardą. Nors visą gyvenimą buvo neetatinis bokso treneris (1932–1981), išaugo iki sąjunginės kategorijos bokso teisėjo (1948) ir nusipelniusio bokso trenerio (1964). Treniravo Lietuvos bokso rinktinę (1947–1949). Pirmasis iš Lietuvos kartu su rinktine dalyvavo SSRS profesinių sąjungų bokso pirmenybėse Leningrade (dab. Peterburgas), kuriose laimėjo bronzos medalius. Surado ir treniravo (1958–1967) Mechiko olimpinių žaidynių vicečempioną J. Čepulį. „Fair Play" („Kilnaus elgesio") laureatas (1998). Pripažintas geriausiu Lietuvos šimtmečio treneriu (1999).

Penkių knygų autorius. 2006 m. Lietuvos rekordų agentūra „Factum" kaip vyriausią knygos autorių įrašė į Lietuvos rekordų knygą. Būdamas 95 metų, 9 mėnesių ir 22 dienų, parašė knygą „Pasaulis, kuriame gyvenau".

Apdovanotas ordino „Už nuopelnus Lietuvai" Riterio kryžiumi ir Olimpiniu atminimo medaliu (2008), garbės ženklu „Už nuopelnus Šiaulių apskričiai".

Visada bus pavyzdys

Retas atvejis, kad sportininkas dar pagarsėtų ir kaip rašytojas. Debiutavo būdamas 87-erių. Ir beveik dvylika metų nepadėjo plunksnos. Keldavosi ketvirtą ryto ir iki pusryčių dirbdavo prie naujo rankraščio. Devyniasdešimt devintųjų gimimo metinių išvakarėse pasirodysiančios knygos laukė kaip dar vieno įrodymo, kad gyvenimas žengia pirmyn. Ir jis pats, ir jį pažinojusieji neabejojo, kad šimtmečio tikrai sulauks – niekuo nebuvo panašus į seną žmogų.

Taip likimas sudėliojo, kad antrąją šv. Velykų dieną, kai matėmės paskutinįjį kartą, iš užmaršties vis kėlė tai šį, tai tą, žmones ir įvykius, kaip visada, prisimindamas iki smulkmenų, su detalėmis, kurių, regis, niekaip neįmanoma atsiminti. Na, ar jūs, pavyzdžiui, atsimintumėte, koks prieš pusę amžiaus ar dar anksčiau kažkurią įsidėmėtiną dieną buvo oras, kelintą valandą susitikote? O jam tai buvo įprasti dalykai.

Kad vis dėlto skubėjo, buvo akivaizdu iš noro iki galo užbaigti su šeimos genealogija susijusius reikalus. Ir sodelio „revizija" paskutinį pavasarį buvo kaip niekada kruopšti: atsisakė senų, nors ir labai mielų širdžiai medžių, sodino naujus, apie kurių būsimą derlių jau stengėsi nekalbėti.

Iki galo užbaigė ir dar vieną darbą: naujos knygos rankraštį. Gal pirmąkart per daugelį metų išgirdome jam nebūdingą norą: jei senesnio autoriaus nėra, gal rankraštis, tapęs knyga, galėtų pretenduoti į Gineso rekordininkus. Su šypsena tai buvo pasakyta, gal ir juokais, tačiau pajuokavę ėmėm ir paskaičiavom, kiek gi autoriui, tik ką užbaigusiam naują knygą, Dievulis jau atskaičiavo. Gražūs skaičiai išsirikiavo: 98 metai, 7 mėnesiai, 16 dienų.

Kas galėjo pagalvoti, kad iki lemtingojo infarkto buvo likę vos šešios dienos? Jokio šešėlio.

Sunku pasakyti, kada atsiras galimybė tą naująjį, paskutinįjį rankraštį išleisti, bet ir penktosios knygos nebespėjo išvysti. Leidyklos netikėtai paprašytas parašyti jai įžanginį žodį, pirmiausia prisiminiau, kaip gimė pirmoji, paskui – antroji, trečioji, ketvirtoji knygos. Tai nebuvo sudėtinga, nes šių eilučių autoriui, vaizdžiai kalbant, teko „Povilo Višinskio dalia". Žinoma, Žemaitės atvejis nepalyginamas, tačiau ir *bokso tėvas* pasirodė turįs užslėptų literatūrinių gabumų. Kai apie 1995-uosius pusiau rimtai pasiūliau pabandyti užrašyti tai, ką taip įdomiai pasakodavo, nepasakė nei „taip", nei „ne". Tačiau po kurio laiko paaiškėjo, kad tos ekspromtu ištartos užuominos nepamiršo, dar daugiau – vis dažniau sėdo prie rašomojo stalo.

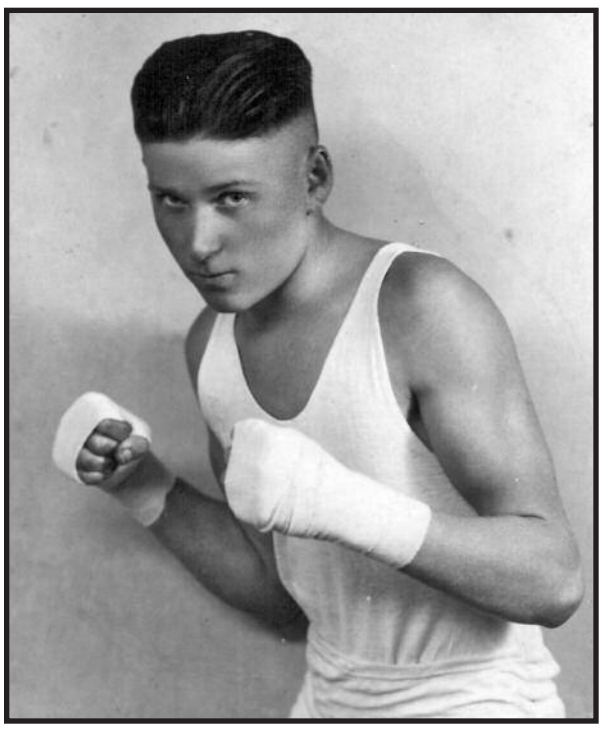

Vaclovo Peleckio pirmieji žingsniai bokse, 1929 m.

Taip gimė knyga „Tuoj nuaidės gongas" (1997), kurioje aprašyta Šiaulių bokso istorija.

Antrosios knygos „Lietuvos bokso žvaigždynas" (2000) sumanytojas buvo jau jis pats, panoręs bokso gerbėjams papasakoti apie labiausiai nusipelniusius šios sporto šakos atstovus, kurių daugelį pažinojo iš labai arti.

Savo gyvenimui skirti „Praeities aidai" (2002).

Kad plunksna ir toliau nedžiūtų, atsirado naujas rimtas objektas – per ilgą gyvenimą patirti linksmi nutikimai. Tai – „Pasaulis, kuriame gyvenau" (2006).

Žinoma, dar labiau plunksnos vertas pats tų tekstų autorius. O, jei atsirastų toks pasiryžėlis, kokia spalvinga asmenybė atsiskleistų. Žmogus – legenda, kaip Vaclovas Peleckis buvo pavadintas jau palikęs šį pasaulį, buvo išties daugiabriaunis, toks, šalia kurio ir įdomu, ir jauku, ir saugu, ir kurį išduoti, nuvilti turbūt niekas nėra ryžęsis.

Profesorius Bronius Prėskienis, daug metų rytais bėgiodavęs dar prieškaryje paties V. Peleckio rankomis statytų namų kaimynystėje, – miesto naujajame parke, *bokso tėvo* atmintyje taip ir likusiame *Šapiro pievomis*, ne kartą yra sakęs: „Vėl pasakojo įdomų dalyką". Bendravimas su pažįstamais, o ir nepažįstamais buvo tai, kas buvo labai svarbu. Mokėjo, beje, ne tik pasakoti, bet ir klausytis.

Anądien važiavome per Žemaitiją. Tais pačiais keliais, kuriais ne sykį kartu keliavo ir šeimos patriarchas. Luokė, Šatrija, Graudušiai... Vietovės, kuriose nemažai asmeniškų patirčių. Bevažiuojant pro vieną miško proskyną, Vaclovas Peleckis jaunesnysis (beje, taipogi Lietuvos ir Šiaulių bokso tėvo auklėtinis, daugkartinis Lietuvos ir Pabaltijo čempionas) papasakojo tokį atsitikimą. Čia su tėvu, kuriam tuomet jau buvo suėję devyniasdešimt aštuoneri, grybavo. Buvo sutarę: jei atsiskirs, tegu lukteri toje vietoje, iki kurios trumpiausias kelias. O jis, žinodamas, kad sūnus su automobiliu bus nuvažiavęs į kitą miško pusę, nutarė... netrukdyti ir pėsčiomis kirto apie dešimt kilometrų. Su pilna pintine grybų.

„Tačiau jau buvo pavargęs", – prisiminė junioras.

Tai – tik viena iš daugelio istorijų, kuri papuoštų ir gerokai jaunesnių žmonių biografijas.

Pirmą sykį su daktarais susidūrė jau baigdamas devintą dešimtį. Tačiau ir po to dukrai vis tekdavo priminti: „Ar vaistus nuo spaudimo geri?" „Kam man save nuodyti? Juk viskas gerai", – atsakydavo gražiai, kiek paslaptingai šypsodamasis, tarsi tikrindamas, kiek tie jo žodžiai teisūs. Reikėdavo ilgokai įtikinėti, kad juokauti negalima, kad vaistus reikia naudoti kasdien.

O kai reikėdavo gauti tų vaistų receptą, pas šeimos gydytoją išsiruošdavo anksčiau už kitus. „Nenoriu tarp senių maišytis", – rimtu veidu paaiškindavo. Suprask: jam, *jaunam*, nepatogu lūkuriuoti tokioje eilėje.

Arba: kai kartą pateko į ligoninę ir sesutė pavadino seneliu, kažkaip ypatingai, kaip tik jis mokėjo,

Nukelta į 3 psl.

Tarp Lietuvos dviračių sąjungos (LDS) Šiaulių skyriaus sporto klubo narių – du boksininkai: Vaclovas Peleckis (pirmoje eilėje pirmas iš dešinės) ir Stepas Raila (antroje eilėje antras iš dešinės), 1932 m. Nuotraukos iš asmeninio archyvo

Atkelta iš 2 psl.

pasakė: „Geriau duok per veidą, bet seneliu nevadink".

Ir iš tikrųjų nebuvo panašus į seną žmogų. Nei dvasiškai, nei fiziškai. Gražu buvo žiūrėti į beveik šimto metų sulaukusį baltaplaukį – visada tiesų, giedria, šviesia šypsena, vikrų, sąmojingą ir išmintingą. Net du dešimtmečius našlavo, tačiau niekada nesiskundė – buityje, kasdienybėje, iki paskutinių dienų buvo pats sau šeimininkas. Ir dar koks šeimininkas! Vaikams ir anūkams liko net keli jo firminiai patiekalai, ypač ypatingi tie, kuriuos ruošdavo sugrįžęs iš žvejybos: lydekos kotletai, karpis drebučiuose ir kt.

„Literatūroje ir mene" išspausdintame nekrologe anūkas Mindaugas, Lietuvos rašytojų sąjungos narys, be kita ko, rašė: „Man Senelis visada bus pavyzdys, kokiu žmogumi reikia būti – optimistu, niekada 'nenukabinančiu nosies', nors gyvenimas ne visada lepina, įžvelgiančiu gerąsias puses ten, kur kiti jų nepastebi, sugebančiu pajuokauti, kai aplink tvenkiasi debesys. Senelio požiūris į gyvenimą, žmones, aplinką buvo šviesus, išmintingas

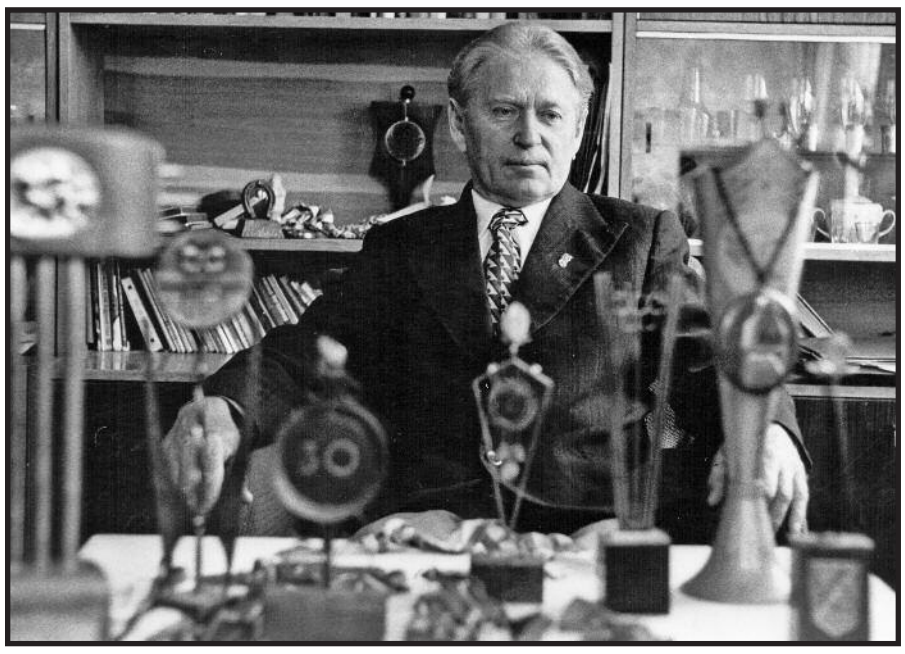

Vaclovas Peleckis tarp savo sportinių trofėjų, 1972 m.

ir kūrybiškas. O rašytojo ir pasakininko talentas – įkvepiantis. Jis dar vaikystėje išmokė žaisti kortomis, bet įspėjo: 'Niekada nežaisk už pinigus, svarbiausia – pats žaidimas'. 'Dar ne laikas pas Abraomą', – vis pajuokaudavo Senelis, kieno nors paklaustas, kaip jaučiasi. Vieno Dievo valia buvo pasiimti jį pas save".

Tokių laidotuvių, kai į paskutinę kelionę buvo lydimas šis nepaprasto grožio žmogus, Šiauliai turbūt niekada nebuvo regėję. Joms pasibaigus, kapą užgulė apie porą šimtų vainikų. Jie netilpo net ant plataus šeimyninio kapo.

Leidykla *Saulės delta* Vaclovo Peleckio knyga „Apie save ir Lietuvos boksą" (Šiauliai, 2009) pradėjo naują knygų seriją „Iškilieji Lietuvos žmonės".

Tarp gerbėjų – ir profesorius Saulius Sondeckis

Įvairiai susiklosto žmonių likimai. Tačiau didele dalimi jie priklauso nuo paties žmogaus.

Šio pasakojimo herojus daug pasiekė savo gyvenime. O pasiekė tik savo darbu, atkaklumu. Taip, gražiausios būdo, charakterio savybės talkino, tačiau buvo tik gerąja dvasia. Visa kita priklausė nuo jo paties.

Man, užaugusiam be tėvo, susitikimas su žmogumi, kuriam tėvo pareigos visada buvo labai svarbios, suteikė galimybę daug ką įvertinti iš naujo, leido į gyvenimą žvilgterti iš šviesiosios pusės. Keturi dešimtmečiai, prabėgę šalia, – didelė vyriškumo, žmogiškumo mokykla.

Tačiau, pasirodo, ir per tokį laiko tarpą dar ne viską sužinojau apie šį gražų žmogų.

Jau *bokso tėvui* ir vyriausiam knygų autoriui iškeliavus Anapilin, turėjau progą pabendrauti su profesorium Saulium Sondeckiu. Maestro prisiminus gimnazistiškus metus, netikėtai išgirdau ligi šiol dar nežinomų smulkmenų. Profesorius prisipažino, jog ir jis su didžiausiu ūpu pokaryje veržėsi į bokso varžybas, o jų pagrindinį organizatorių buvo įsidėmėjęs iš kelių nutikimų šokiuose. Pasirodo, treneris Vaclovas Peleckis užsukdavo ir į tokias vietas, mat, ten lankydavosi ne vienas jo auklėtinis. Laikai buvo rūstūs, šokiai neretai baigdavosi ne tik muštynėmis, bet ir kraujo praliejimu. Treneriui visų pirma buvo svarbu įsitikinti, kad tie, kurie ateina į treniruotes, niekada nepakels rankos ne ringe ar treniruočių metu, kad nepamirš jo žodžių: „Mušeikoms ringe ne vieta".

Įdomiausia, sakė profesorius Sondeckis, kad, prasidėjus muštynėms, pakakdavo informacijos, jog netrukus pasirodys treneris. Nereikėdavo jokių milicijų. Tokios žinios pakakdavo, kad taika įsivyrautų akimirksniu, tarsi karas ir nebūtų prasidėjęs.

Tokios pagarbos, ne baimės, o pagarbos, sakė maestro, galėjo tikėtis tik nepaprastas žmogus.

Iš arti pažinojusieji bokso tėvą žinojo, jog tai – žmogus, kuriam svetima buvo pakelti balsą prieš pašnekovą. Boksas, ringas – sąvokos, kurios asocijuojasi su jėga, šiurkštumu, net skausmu. Todėl, tapęs šeimos nariu, niekada nenustojau stebėtis tomis charakterio savybėmis, kuriomis paprastai būna apdovanoti itin jautrūs, kitą žmogų ypač jaučiantys ir suprantantys.

Dar viena įdomi savybė: iki gilios senatvės labai mėgo skaityti pasakas. Mokėjo ir pats tai, ką perskaitė, gražiai atpasakoti. Atpasakoti čia turbūt ne tas žodis, nes tokiais atvejais nuo savęs antrątiek pridėdavo. O kai kokia nors proga prisimindavo pragyventus metus ir įvykius, belikdavo stebėtis dar ir puikia atmintimi. Matyt, tai ir paskatino mane pasiūlyti jam užrašyti tai, ką taip įdomiai pasakodavo.

Beje, būta ir nemenkų muzikinių gabumų: Lietuvos kariuomenėje tarnavo muzikantų kuopoje. Gerai grojo net keliais instrumentais. Kartais per šventes namuose pagrodavo su kitais šeimos nariais: žmona Salomėja, kuri grojo gitara ir turėjo labai gražų balsą, bei sūnumis dvyniais.

Belieka apgailestauti, kad toks nepaprastai savo gimtąjį miestą mylėjęs žmogus, daug jam nusipelnęs ir kaip statybininkas inžinierius, ir kaip vyriškiausios sporto šakos puoselėtojas, jaunų žmonių ugdytojas, netapo miesto garbės piliečiu. Neįamžino jo ir Šiaulių televizija, kuri tikrai tokią galimybę turėjo. Deja, jau keleri metai, kai Šiauliuose neberengiamas ir tarptautinis bokso turnyras „Peleckio taurė".

Jaunavedžiai. Vaclovas Peleckis ir Salomėja Jankūnaitė-Peleckienė, 1937 m. balandžio 22 d.

Įamžinant šito garbingo žmogaus atminimą derėtų vieną Šiaulių gatvę pavadinti jo vardu.

„Gal į Žemaitę nusižiūrėjau?"

Diktofono kasetėje išliko ilgokas mudviejų pasikalbėjimas. Skaitytojų dėmesiui – dalis klausimų ir atsakymų, užfiksuotų 1997 m. vasaryje.

Kaip prasidėjo draugystė su boksu?

Pirmą kartą bokso varžybas būdamas šešiolikos pamačiau Šiauliuose. Ypač patiko Juozas Vinča, 1926 m. Lietuvos bokso čempionas. Išvydęs tokį boksą, negalėjau neužsikrėsti. Netrukus ir aš atėjau į sporto salę Dvaro g. 48.

O kada tapote treneriu?

Kai grįžau iš Klaipėdos. Mane, kaip stipresnį boksininką, buvo pakvietę į Klaipėdos rinktinę. Visą pusmetį mus mokė iš JAV sugrįžęs buvęs šiaulietis J. Vinča, Amerikoje su profesionalais turėjęs 67 kovas. Beje, tą talentingą boksininką atrado būsimas legendinis lakūnas Steponas Darius: boksui Lietuvoje žengiant pirmuosius žingsnius, jis, atvykęs į Kauną iš JAV, vadovavo treniruotėms ir, pastebėjęs sunkumų kilnojimą kultivuojantį J. Vinčą, pasiūlė jam pereiti į bokso ringą, supažindino su taisyklėmis.

Vaclovas Peleckis Prezidentūroje, tik ką apdovanotas ordinu „Už nuopelnus Lietuvai". Dešinėje – Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, 2008 m.

Besimokantiems J. Vinča nemažai tarptautinių varžybų surengė. Tarp dalyvių buvo ir geriausias tuo metu Europoje bokso technikas estas A. Kuura. Dar pusmetį ir pas jį treniravausi. O jau tada gavau trenerio kvalifikaciją.

Boksavotės ir tapęs treneriu. Kodėl nedalyvavote olimpinėse varžybose?

Kaltas mažytis nesusipratimas. Nuvažiavę į Kauną išgirdome, kad boksininkams nebus aukso medalių. Pasijutome tarsi per veidą gavę. Komandos vyrus palikau A. Šimaičiui, tuomet vienam iš stipriausių šiauliečių boksininkų. Jei padėtis pasikeistų į gerąją pusę, paprašiau nedelsiant skambinti, o pats išvykau dirbti savo tiesioginio darbo – tuomet stačiau Rėkyvos elektrinę.

Svorį laikiau visą laiką. Atėjo paskutinis vakaras prieš varžybas. Na, manau, jau po visko, nebereiks boksuotis – Šimaitis taip ir nepaskambino. O mama cepelinų išvirė. Staiga apie vienuoliktą vakaro skambutis: „Treneri, atvažiuok, jau aukso medalius pažadėjo duot".

Sėdu į pirmą traukinį, iš jo – į pirtį: mano svoris trim kilogramais per didelis. Pėrė, pėrė, daugiau kaip du kilogramus nupėrė. Prieš ateidamas į Kūno kultūros rūmus, tris kartus į kalną užbėgau. Deja, 70 gramų dar buvo per daug...

Tarp garsiausių auklėtinių – Algirdas Šocikas, Antanas Zaboras, Jonas Čepulis. Kaip atradote būsimą olimpietį?

Jonas 1957-aisiais, tuomet dar visai vaikiukas, sugrįžęs su šeima iš Sibiro, atėjo ieškoti darbo į Statybos-remonto valdybą, kur inžinieriavau. Išėjęs iš kabineto pamačiau belūkuriuojantį nusiminusį vaikinuką. Užkalbinau. Pasisakė norįs gauti darbo, bet valdybos viršininkas nepriėmė, nes esąs per jaunas. „Jei padėčiau dėl darbo, ar sutiktum treniruotis?" – paklausiau stambaus sudėjimo vaikinuko. Tuo metu miesto komandoje neturėjau sunkiasvorio. Netrukus jį priėmė į darbą, tą patį vakarą Jonas atėjo ir į bokso salę. O vėliau, kai tapo akivaizdu, kad tai ypatingo atkaklumo jaunuolis, treniravau jį ir savo namuose. 1968-aisiais Čepulis tik finale pralaimėjo vienam garsiausių visų laikų pasaulio boksininkų Goerge Foreman.

Nukelta į 8 psl.

Rumunų menininkė surengė įspūdingą performansą IX forto memoriale

Algis Vaškevičius

Spalio pradžioje Kaune esantis IX forto monumentas Holokausto aukoms atminti trumpam tarsi atgijo. Žinoma menininkė iš Rumunijos Alexandra Pirici čia parodė savo originalų projektą „Pulsas", kuriame subūrė apie pusšimtį šokėjų, kurie dvi savaitgalio dienas atgaivino didžiulį monumentą ir pakvietė žiūrovus dar kartą permąstyti Holokausto tragediją.

Rumunų menininkės projektas „Pulsas" buvo rodomas dvi dienas. A. Vaškevičiaus nuotraukos

Lietingą ir vėjuotą šeštadienį susirinkę žiūrovai iš pradžių turėjo galimybę dalyvauti ekskursijoje po IX fortą, kurios metu dar kartą buvo priminta šio statinio istorija. 1903 metais pradėtas statyti ir per dešimtmetį baigtas fortas nuo 1924 metų buvo naudojamas kaip Kauno miesto sunkiųjų darbų kalėjimas. Sovietų okupacijos metais IX fortą laikinai naudojo NKVD politiniams kaliniams laikyti juos vežant ir išskirstant po Sibiro gulago stovyklas.

Nacistinės Vokietijos okupacijos metu fortas buvo naudojamas kaip masinio žmonių naikinimo vieta – nuo 1941 m. spalio mėn. čia vykdytos žudynės. Didžiausios Kauno IX forto žudynės įvyko tų metų spalio 29 d. Išvakarėse gestapas atrinko Kauno gete apie 10 tūkstančių žydų iš daugiavaikių šeimų, taip pat ligonius, senus žmones. Forte jie buvo sušaudyti didžiuliuose grioviuose. Šiame forte taip pat buvo žudomi ir Prancūzijos, Austrijos bei Vokietijos žydai. Negalutiniais duomenimis, Antrojo pasaulinio karo metu IX forte buvo nužudyta apie 50 tūkstančių žmonių.

1943 m. karo eigai pasisukus Vokietijai nepalankia linkme, naciai pradėjo likviduoti masinių žudynių pėdsakus. Šiuo tikslu IX forte buvo sudarytas specialus kalinių būrys, kuris nuo 1943 m. lapkričio mėnesio užsiėmė genocido aukų palaikų iškasimu ir deginimu. Bijodami gresiančio susidorojimo, IX forto kaliniai 1943 m. gruodžio 25 d. suorganizavo sėkmingą pabėgimą. Jo metu iš forto pabėgo visi 64 kaliniai, tačiau tik 11 pavyko sulaukti Antrojo pasaulinio karo pabaigos ir pranešti pasauliui apie nacių įvykdytus nusikaltimus IX forte. Žmonių žudymas IX forte buvo nutrauktas 1944 m. rugpjūtį Kauną antrą kartą okupavus sovietų armijos daliniams.

Po Antrojo pasaulinio karo sovietų valdžia dar kelerius metus fortą naudojo kaip kalėjimą, nuo 1948 m. iki 1958 m. Čia buvo įsikūrusios įvairios žemės ūkio organizacijos. 1958 m. 9-me forte pradėtas kurti muziejus. 1966–1970 m. įvyko keturi projektinių pasiūlymų konkursai, paskutiniame etape laimėjo šiemet mirusio skulptoriaus Alfonso Vincento Ambraziūno, Gedimino Baravyko ir Vytauto Vieliaus projektas.

Po trylika metų trukusių statybų masinių žudynių vietoje iškilo 32 m aukščio trijų skulptūrinių grupių paminklas-monumentas nacizmo aukoms atminti, o greta pastatytas naujas originalių formų muziejaus pastatas (dabar – Okupacijų ekspozicija), įrengtas parkas su pasivaikščiojimo takais. 1984 m. birželio 15 dieną visuomenei buvo iškilmingai pristatytas IX forto muziejaus memorialinis kompleksas. Jis tapo viena didžiausių paminklinių vietų visoje Europoje.

Rumunų menininkė A. Pirici savo projektą pavadino monumento „įgyvinimu". Žiūrovai išvydo lėtai judančių šokėjų – jaunų vyrų ir moterų – būrį, kuris suko ratus aikštelėje priešais skulptoriaus A. V. Ambraziūno monumentą Holokausto aukoms, rankomis mušdami į krūtinę pulsuojančios širdies ritmu. Vėliau ratas tapo gyvąja žmonių grandine, ilgais sulėtintais judesiais, pusiau gulomis, pusiau šliaužte išsiraizgiusia aplink didžiules monumentą sudarančias betono skulptūras. Nebuvo jokios muzikos, jokių papildomų garsų, tik girdėjosi vėjo šniokštimas ir atlikėjų žingsnių aidai bei atodūsiai.

Vėliau šokėjų kolona neskubėdama apėjo monumento skulptūras ir ėmė į vieną jų kopti. Tada viskas kartojosi nuo pradžių ir susiliejo į bendrą įspūdį – abstraktų tūkstančių čia sušaudytų žydų vyrų, moterų ir vaikų priminimą. Netrukus paskui šokėjus aplink skulptūras ėmė eiti ir žiūrovai. Menininkė A. Pirici teigė to ir siekusi – norėjusi, kad žmonės ne tik prisimintų, bet ir permąstytų tai, kas yra Holokaustas, kodėl tai įvyko.

Šiam projektui režisierė A. Pirici subūrė apie pusšimtį Lietuvos ir čia reziduojančių kitų šalių šokėjų. Jie porą dienų repetavo, nes dėl koronaviruso negalėjo susirinkti anksčiau. Prie šio choreografinio projekto atsiradimo taip pat prisidėjo kuratorius Valentinas Klimašauskas, Kauno menininkų namai, Kauno IX forto muziejus ir projektų erdvė „Swallow". V. Klimašausko paklausta, kaip kyla mintis atgaivinti paminklus, papildyti juos vadinamaisiais skulptūriniais priedais, menininkė aiškino, jog ji yra

Atkelta iš 4 psl.

sukūrusi kūrinių, kuriuose nėra nuorodų į jau esamus paminklus, bet jie patys tampa nemonumentaliais paminklais. Kalbant apie Kaune esantį paminklą nacizmo aukoms atminti jos požiūris buvo kitoks nei į kitus paminklus.

„Aš nesiekiau išreikšti kritikos paminklo atžvilgiu, veikiau norėjau patvirtinti jo buvimo tikslą, be abejo, tuo pat metu pripažinti – vėl pasitelkus žmogaus mastelį ir kūną sąsajoje su paminklo masteliu ir betonu, – kad galbūt įmanomos kitos kolektyvinės atminties ir įamžinimo formos, kurios nebūtinai turi būti nepajudinamos. Tad noriu išreikšti palaikymą šiam paminklui, ir šį kartą žodis „įgyvinimas" pasirodė tinkamesnis apibūdinti veiksmui, kuris vyks su juo ir aplink jį.

Tikiuosi, kad ateityje mums nereikės tiesiog „įgyvinti" paminklų ar kurti jiems priedų, kad ir kokie jie būtų įdomūs ir rūpestingai atlikti. Manau, kad tiesiog turime permąstyti, kaip suvokiame kolektyvinę atmintį ir paminklus žmogaus gyvenimo kontekste", – sakė A. Pirici.

A. Pirici yra šokio ir choreografijos srities menininkė, nesilaikanti konkrečios disciplinos ir dirbanti skirtingose terpėse. Jos kūriniai 2017 metais buvo eksponuojami kas dešimtmetį rengiamoje meno parodoje „Skulptur Projekte Münster", 55-osios Venecijos bienalės Rumunijos paviljone, galerijoje „Tate Modern" Londone, „New Museum" New Yorke, meno mugėje „Art Basel", 9-ojoje Berlyno bienalėje, „Manifesta 10", Žoržo Pompidu centre (Centre Georges Pompidou) Paryžiuje, Liudviko muziejus (Museum Ludwig) Kelne, Van Abės muziejuje (Van Abbemuseum) Eindhovene, Rusų muziejuje Sankt Peterburge, Berlyno meno savaitėje (Neuer Berliner Kunstverein), HAU teatre Berlyne, Varšuvos modernaus meno muziejuje, Čikagos architektūros bienalėje ir kt.

Menininkė savo darbus pristato muziejų, teatrų ir viešosiose erdvėse. Ji atlieka ilgalaikių akcijų, performatyvių paminklų ir aplinkų choreografiją, kurioje laisvai sujungiamas šokis, skulptūra, sakytinio žodžio menas ir muzika. Jos kūriniai nagrinėja monumentalumo, tam tikrų vietų ar institucijų istorijas bei tokiu būdu žaismingai perkuria egzistuojančias hierarchijas. Jie taip pat reflektuoja istoriją ir gestų funkciją mene bei populiariojoje kultūroje arba klausimus apie kūną, jo buvimą, trūkumą ar atvaizdą bei fiksavimo politiką. Jos performatyvūs veiksmai, gyvos akcijos, dažnai tampa privačių ir viešų kolekcijų dalimis.

Projektas buvo parodytas ir kitą dieną, kai oro sąlygos buvo jau visiškai kitokios – švietė saulė ir pūtė stiprus vėjas. Gausiai susirinkę žiūrovai gyrė menininkę už originalią idėją ir teigė, kad šis monumento „įgyvinimas" išties leido pažiūrėti į jį kitomis akimis, prisiminti baisią šios vietos istoriją ir giliau suvokti Holokausto tragediją.

METŲ KNYGŲ RINKIMAI 2020

Tradicine tapusi akcija „Metų knygos rinkimai" jau šešioliktą kartą kviečia skaitytojus rinkti labiausiai patikusias lietuvių autorių knygas suaugusiesiems ir vaikams.

Šiemet ekspertai, įvertinę knygas, išleistas nuo 2019 m. rugsėjo 1 d. iki 2020 m. rugpjūčio 31 d., pasiūlė penkių kategorijų kūrinius: vaikų, paauglių, knygų suaugusiesiems, poezijos bei publicistikos ir dokumentikos.

Vaikų ir paauglių knygas šiemet atrinko komisijos pirmininkė Eglė Baliutavičiūtė (Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Vaikų ir jaunimo literatūros departamento Tyrimų ir sklaidos skyriaus vyriausioji tyrėja), dr. Asta Skujytė-Razmienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Tautosakos archyvo skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja), Rita Urnėžiūtė (žurnalo „Gimtoji kalba" vyriausioji redaktorė), Viktorija Ivanova (Vilniaus apskrities Adomo Mickevičiaus bibliotekos vyresnioji bibliotekininkė-kultūrinės veiklos koordinatorė), Inga Gresienė (Šiuolaikinės mokyklos centro lietuvių kalbos ir literatūros mokytoja, vadovėlių autorė, edukacinių programų sudarytoja).

Suaugusiųjų prozos, poezijos bei publicistikos ir dokumentikos knygų ekspertų komisiją šiemet sudarė komisijos pirmininkė Lina Buividavičiūtė (poetė, literatūros apžvalgininkė, kritikė), dr. Neringa Butnoriūtė (literatūros kritikė, Vytauto Didžiojo universiteto Humanitarių mokslų fakulteto dėstytoja), Elžbieta Banytė (mokytoja lituanistė, literatūros kritikė), dr. Jūratė Čerškutė (literatūrologė, Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto Šiuolaikinės literatūros skyriaus jaunesnioji mokslo darbuotoja), dr. Dainius Vaitiekūnas (Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Dokumentinio paveldo tyrimų departamento Lituanistikos skyriaus vadovas).

Už labiausiai patikusias knygas galima balsuoti iki 2021 m. vasario 18 d. interneto svetainėje metuknyga.lt, elektroniniu paštu skaitymometai@lnb.lt arba paštu, adresu: „Metų knygos rinkimams", Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Gedimino pr. 51, LT-01109 Vilnius.

Akciją „Metų knygos rinkimai" rengia Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka su Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija.

KNYGOS VAIKAMS

Bakas Vainius, iliustruotoja Smirnovaitė Marija. *Ką manė kamanė*. Kaunas: Žalias kalnas, 2019

Kiudulaitė Aušra. *Maksas ir 92 musės*. Vilnius: Tikra knyga, 2020

Paltanavičius Selemonas, iliustruotoja Kvieskaitė Vilija. *Sniego žmogelių žiema*. Vilnius: Alma littera, 2019

Vaicenavičienė Monika. *Kas yra upė?* Vilnius: Tikra knyga, 2019

Vaitkutė Neringa. *Neramios dienos* (ciklo „Klampynių kronikos" 2-oji dalis). Vilnius: Nieko rimto, 2020

KNYGOS PAAUGLIAMS

Cicėnaitė Akvilina. *Kad mane pamatytum*. Vilnius: Alma littera, 2020

Ganc Diana. *Lota*. Vilnius: Dominicus Lituanus, 2020

Zarambaitė Ignė. *Juodavandeniai*. Vilnius: Nieko rimto, 2020

KNYGOS SUAUGUSIESIEMS

Andriuškevičius Alfonsas. *Nesufalsifikuotų dienoraščių fragmentai, 2002–2015*. Vilnius: Apostrofa, 2020

Kavaliauskaitė Akvilė. Kūnai. Vilnius: BALTO leidybos namai, 2020

Kunčius Herkus. *Geležinė Stalino pirštinė*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2019

Parulskis Sigitas. *Dvigubo dugno keleiviai*. Vilnius: Alma littera, 2019

Radzevičiūtė Undinė. *Grožio ir blogio biblioteka*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2020

POEZIJA

Butkus Tomas S. *Ežero žemė*. Klaipėda: Vario burnos, 2020

Marčėnas Aidas. *Ir*. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2019

Striogaitė Enrika. *Žmonės*. Kaunas: Naujasis lankas, 2019

Toleikytė Ieva. Raudonas slidus rūmas. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2020

Užgiris Rimas. *Tarp*. [Vertė Marius Burokas, Dominykas Norkūnas, Edgaras Platelis]. Kaunas: Kauko laiptai, 2019

PUBLICISTIKA IR DOKUMENTIKA

Emilijos dienoraštis, 1942–2015 m.: vienos epochos liudijimas. Vilnius: Tyto alba, 2020

Jakaitė Karolina. *Šaltojo karo kapsulė: lietuvių dizainas Londone, 1968: vieno paviljono istorija*. Vilnius: Lapas, 2019

Lunevičiūtė Gabija. *Vilniaus atminties punktyrai*. Vilnius: BALTO leidybos namai, 2020

Mekai Jonas ir Adolfas. *Gyvenimo lai(š)kai*. [Sudarytojas Kęstutis Pikūnas]. Vilnius: Post scriptum. Littera, 2019

Su Metų knygomis stengsimės supažindinti ir „Kultūros" skaitytojus. Taigi kituose numeriuose laukite trumpų Metų knygų ir jų autorių pristatymų ir kūrinių ištraukų.

Lietuvių kalbos išlaikymo svarba

Lidija Šimkutė

Koks galiausiai bus lietuvių bendruomenių likimas? Susipažinus su statistiniais duomenimis apie emigracinių grupių likimą įvairiuose kraštuose, atsakymas visiems aiškus. Dauguma emigrantų, ypač jų vaikai, įsijungia į gyvenamo krašto bendruomenę, priima to krašto kultūrą, užmiršta savo kalbą ir papročius. Tad atsakymas galėtų būti tik vienas - lietuvių bendruomenė emigracijoje anksčiau ar vėliau nustos egzistavusi. Juk tas pats likimas laukia ir kiekvieno žmogaus. Bet gyvenimo eigoje pasirenkame mums svarbias vertybes ir atsakomybę.

Jei mes būtume tikri, kad lietuvių bendruomenės emigracijoje išliks amžinai ar nors tiek, kiek galioja žodžio „amžinai" prasmė, šitas klausimas nebūtų aktualus. Bet kadangi mūsų bendruomenės tikriausiai nustos egzistavusios, ne vienai motinai ar tėvui kyla mintis, ar verta savo vaikus mokyti lietuvių kalbos, stengtis įdiegti jiems tautinį sąmoningumą, ar ne? Ar jie bus laimingesni išlaikę savo protėvių kalbą ir papročius, ar nežinodami savo kilmės? Pagaliau ar mes esame pajėgūs ką nors šiuo atveju padaryti? Ribotas papročių išlaikymas ir sentimentai yra mažareikšmiai. Bet kalbos žinojimas yra ne tik neįkainojamas turtas, bet suteikia gilesnių įžvalgų ir platesnių žinių šaltinių.

Pasaulyje, kuriame šiandien gyvename, nelengva rasti atsakymą. Viena vertus, kai kurie visuomeniniai sluoksniai ir kai kurios mokyklos bando tautiškumo sąvoką paneigti. Dažnai žodžiu „tautybė" nusakoma klimatinių sąlygų ir natūralios atrankos būdu susidariusios anatominės ir kultūrinės ypatybės. Tuo pasinaudodamos, kai kurios filosofijos bando įrodyti ir pedagoginiais įskiepijimo metodais įdiegti jauniems žmonėms „kitoniškumo", o kraštutiniais atvejais – tautinio pranašumo idėją. Pvz., islamo ir kitos fanatiškos sektos.

Kita vertus, vis daugiau ir daugiau etninių grupių šiandien bando išryškinti savo kultūrinį statusą ir reikalauja bei įgyja tautinę nepriklausomybę. Ar galime surasti bendrą taisyklę, kuria remdamiesi galėtume nusakyti, kas yra pagrindinis veiksnys tautybės išlaikymo ar jos nustojimo procese?

Kažin ar yra kokie tikslūs statistiniai duomenys, kuriais mes galėtume pasinaudoti, ieškodami atsakymo. Kaip pavyzdį imdami Amerikos „katilą", kuriame tiek daug tautybių ištirpo, tesurasime vieną kitam prieštaraujančius reiškinius. Skandinavai, kaip ir vokiečiai, anglai ir olandai, tautos identiteto išlaikymo atžvilgiu labai neatsparūs. Tai jau išryškėjo ne tik Amerikoje, bet ir prieš tūkstantį metų Europoje, kai normanai, užkariavę ir kolonizavę šiaurinės Prancūzijos provincijas, neprimetė tenai gyvenančioms tautoms savosios kultūros, o priešingai – labai greitai susimaišė su vietiniais ir priėmė jų kultūrą bei papročius. Taip pat ir rusai, prieš Pirmąjį pasaulinį karą milijonais emigravę į užjūrį, nežiūrint jų kultūros savitumo ir didelio skaičiaus, ištirpo toje tautybių jūroje. O prancūzai, italai, ispanai, lenkai ir net lietuviai daug ilgiau išlaikė savo tautybę.

Tautybių grupės, įgijusios Amerikoje aukštesnį rasinį statusą, buvo uoliau priimamos į privilegijuotus sluoksnius, o kitos susibūrė getuose. Paskiri individai, bandydami atsikratyti menkavertiškumo stigmos, prasimušė į aukštesnes klases ir dažnai užmiršta savo tautybę ar savo šaknis. Peršasi išvada, kad pasirinkimą turintieji greičiau nutautėja negu jo neturintieji. Bet ir šitas argumentas ne visada galioja.

Geriausias pavyzdys yra ispanai ir prancūzai, ypač pastarieji. Prancūziškoje Kanadoje ši tauta XVIII a. pabaigoje mieliau priėmė žemesnės klasės piliečių sąlygas, negu anglosaksišką kultūrą. Žinoma, iš to būtų galima padaryti skubotą išvadą, kad tik masė, grynas skaičius yra tas pagrindinis faktorius, kuris neleidžia tautinėms mažumoms išnykti gyvenamame krašte. Tačiau tam vėl prieštarauja likimas milijonų rusų ir Balkanų kraštų emigrantų, kurių palikuonys vis dėlto nutautėjo.

Istorijos eigoje buvo sukurtos ištisos filosofinės teorijos, kaip išlaikyti tautinį identitetą.

Geriausias ir nepaprastai gerai dokumentuotas pavyzdys yra žydų tautos istorija. Kai kurių teoretikų nuomone, „išrinktosios tautos" idėja buvo sąmoningai paskleista, kad liaudį apsaugotų nuo susiliejimo su Egipto ir Babilono kultūromis. Šita idėja turėjusi dvejopą tikslą. Pirma, nuo mažens įskiepyti žydai buvo skatinami neužmiršti jiems pažadėtos išrinktosios tautos vaidmens pasaulyje. Antra, kadangi su šiuo pažadu buvo susieta sąlyga, kad jie turės laikytis tam tikrų moralinių ir dvasinių normų, tikrai utilitarinėmis kategorijomis galvojantieji žydai tas idėjas ir išlaikė.

Istorijos šviesoje mes galėtume pasakyti, kad šitoks įskiepijimas atnešė lauktų vaisių: žydai, nors pasklidę po visą pasaulį ir atviri įvairiausių kultūrų įtakoms, išsaugojo savo tautinį identitetą. Bet iš tos pačios istorijos mes žinome, kokią milžinišką kainą tauta už tai turėjo sumokėti. Juk kaip tik toji idėja, tas tikėjimas, kad jie išrinktieji, ir yra pagrindinė vadinamo antisemitizmo priežastis.

Kitą nuomonę pateikia Phillip Adams („Weekend Australian" Magazine, Feb 8-9): žydai ir krikščionys (Judeo-Christians) naudojasi tuo pačiu Senuoju Testamentu, bet Naujasis Testamentas nuteikia krikščionis prieš žydus, siejant juos su Kristaus nukryžiavimu, kuris atvedė prie šimtmečius trunkančio antisemitizmo.

Žinome, kad yra pateiktų ir kitų teorijų bei priežasčių.

Kitas įdomus tautos egzistencijos bei kultūros išsaugojimo pavyzdys, nors ne taip gerai žinomas ir neturėjęs tokios įtakos istoriniams įvykiams, yra Pueblo indėnų tautelė. Garsusis šveicarų psichologas C. G. Jung savo knygoje „Prisiminimai, sapnai, mintys" (Memoirs, Dreams, Reflections) pasakoja apie mažą Naujosios Meksikos Pueblo indėnų kultūrą, išlaikiusią savo identitetą religijos, kurią jie laikė absoliučioje paslaptyje, dėka. Pasak Jung, tie indėnai tikėjo, kad be jų pagalbos saulė negalinti persiristi dangaus skliautu ir tik jų ritualinių apeigų dėka saulė riedanti dangumi. Jų egzistencijos ir identiteto išlaikymo motyvacija labai paprasta. Įsitikinę, kad be jų pagalbos saulė užges ir visas kosmosas sustos ir kad nuo jų priklauso gyvybė pasaulyje, jie atlieka savo ritualines apeigas su tikslu išlikti gyvais.

Ispanų filosofas Jose Ortega y Gasset savo paskaitoje „Sportas valstybinės idėjos užuomazgoje" nurodo, kad tautos išsaugojo papročius ir ritualus ilgai po to, kai tų ritualų ar papročių atsiradimo priežastys jau buvo užmirštos. Žydų išrinktosios tautos idėja, kaip ir Pueblo indėnų ritualiniai šokiai, palaipsniui tapo tikslu savyje, absoliučia tiesa, nors iš pradžių buvo sugalvota griežtai apibrėžtam tikslui - tautos identitetui išlaikyti. Kai priemonė tampa tikslu savyje, ji taip pat tampa ir suvaržymu. Žinoma, būtų galima klausti, ar ir toji „išrinktosios tautos" idėja tikrai pagelbėjo žydams išlaikyti savo tautinį savitumą, tačiau atrodo, kad religija labai padeda išlaikyti tautybę.

Mūsų tautos istorija toli gražu neįrodo, kad užsidarymas nuo kitų kultūrų būtų vienintelis arba svarbiausias tautos išsilaikymo faktorius. Ypač „Aušros", o taip pat ir Nepriklausomybės laikais buvo stengtasi įrodyti, kad tik konservatyvus kaimas išsaugojo lietuvybę. Tiesa, kaimuose su beraščiais žmonėmis buvo užsikonservavusi lietuvybė. Lietuvos kaimą nuo Liublino unijos ligi „Aušros" galima lyginti su emigrantų getais kur nors naujajame pasaulyje. Tai savotiška vidinė emigracija. Neturėdami pasirinkimo ir nepriimti privilegijuotų sluoksnių, lietuviai egzistavo, sakytume, šalia „istorijos" ir išsaugojo savo kalbą, bet nebūtinai identitetą, nes tautinis identitetas - ne statinė, o dinaminė vertybė.

Lidija Šimkutė (trečia iš kairės) Vytauto Didžiojo universitete, 2016

Taigi turime pripažinti, kad lietuvybė atgimė ne tik kaimo, bet ir šviesuomenės, turėjusios pasirinkimo galimybes, dėka. Aušrininkai, kaip Basanavičius ir varpininkai, kaip Kudirka, turėjo pasirinkimą. Jie pažino kelias kultūras. Lietuvybė jiems nei žadėjo, nei davė jokios asmeniškos bei materialinės naudos. Nors jie išliko kaip lietuvių kalbos išlaikymo didvyriai.

Čia ir glūdi paslaptis: kokia kibirkštis juos palietė bei uždegė.

Mes, lietuviai emigracijoje, savo identitetui išlaikyti neturime tokių galingų motyvų, kaip žydai ar Pueblo tautelė. Mes savęs nelaikome išrinktąja tauta ir žinome, kad saulė neužges, jei nekalbėsime lietuviškai ar užmiršime savo papročius. Tad kodėl turime išlikti, išlaikyti tautinį identitetą? Ką mes norime išsaugoti?

Koks mūsų pagrindinis identiteto bruožas? Su rašytiniu žodžiu visur prasidėjo istorija, kaip mes ją žinome. Rašytiniame žodyje tautos išsaugojo savo dvasinę kultūrą. Pirmoji lietuviška knyga buvo išspausdinta praėjus dviems metams po Cervanteso gimimo. Lietuviai skaitė Mažvydo „Katekizmą" (1547) iš esmės ne lietuvišką, tik lietuvių kalba parašytą, kai ispanai jau turėjo „Don Kichotą" (1605). O Mikalojaus Daukšos „Postilės" pasirodymo metais (1599) William Shakespeare jau rašė savo garsiuosius veikalus. Bet Daukša, rašydamas lenkiškai, aiškino, kaip svarbu yra neužmiršti lietuvių kalbos.

Nukelta į 8 psl.

Lidija Šimkutė skaito savo pranešimą

Paroda MO muziejuje: „Kodėl taip sunku mylėti“

Viktorija Kuodytė (pirmame plane) spektaklyje „Bado meistras“

Turistinėse nuotraukose Vilniaus nepamatysi

Ieva Marija Mendeikaitė

Vilnius – nuostabus miestas ne tik naujam jį aplankiusiam turistui, kuris išvydęs čia esantį istorinio palikimo kiekį ir kultūrišką, vakarietišką žmonių buvimą maloniai nustemba, tačiau ir vietiniam vilniečiui. Parodos. Kultūra. Kinas. Dailė. Dainos. Koncertai. Festivaliai. Knygos. Kertiniai kultūringo žmogaus elementai, kurie padeda ištverti dieną ir susitelkti į save. Žmonės, kurie svečiuojasi ar gyvena Vilniuje, artėjančiais mėnesiais tam susitelkimui turės labai daug laiko, kadangi Vilnius siūlo nuostabų pluoštą renginių, kurie tikrai praturtins kiekvieno dieną.

Pirmasis renginys – turbūt pati populiariausia mieste šiuo metu veikianti MO muziejaus kuruojama paroda ,,Kodėl taip sunku mylėti?''. Apie pačią parodą, kuri veiks iki sausio pabaigos, turbūt vertėtų žinoti šiek tiek daugiau nei tik pavadinimą. ,,Kodėl taip sunku mylėti?'' pasakoja apie tai, kaip gyvenime žmonės siekia balanso: pasirinkdami tarp gėrio ir blogio, siekdami panaikinti skirtis tarp turtuolių ir vargšų, nelygybę tarp moterų ir vyrų, susipriešinimą tarp kartų ar rasių. Eksponuojami žymių lietuvių menininkų kūriniai atskleidžia istorines aplinkybes, paveikusias mūsų valstybę: okupacijas, laisvės siekį ir drastiškus socialinius pokyčius. Parodą kuruoja vienas originaliausių ir svarbiausių šių laikų režisierių Peter Greenaway ir Olandijos multimedijų menininkė Saskia Boddeke. Ši paroda pati tampa meno kūriniu: joje Greenaway ir Boddeke jungia specialiai MO muziejaus erdvėms sukurtas įtraukiančias instaliacijas ir šiuolaikinių lietuvių menininkų kūrinius iš MO ir kitų kolekcijų.

Tai paroda, glaudžiai susijusi su Greenaway ir Boddeke asmeninėmis patirtimis – jų instaliacijose pasirodanti veikėja Susa Bubble yra įkvėpta jų jauniausios dukros Pip. Menininkai kalba apie tai, kad jiems kaip tėvams neramu dėl savo vaiko ateities: ji turės spręsti iškilsiančias problemas, susijusias su migrantų, ekologine ir politine krizėmis. Lygios teisės ir tolerancija vienas kitam yra ypatingai svarbūs dabar, kai didžiulės žmonių grupės – dažnai paskatintos drastiškų klimato pokyčių – palieka savo namus ieškodamos geresnių gyvenimo sąlygų.

Priimti šiuos pokyčius sunku dabartinėje politinėje aplinkoje, kai valstybių santykiai vis labiau įtempti, o radikalūs dešinieji judėjimai vis stiprėja. Vis dėlto parodos žinutė kupina vilties: pastangos, kurias skiriame šiems iššūkiams įveikti, suteikia mūsų gyvenimui prasmę. Menininkų kuruotos parodos jau rodytos Luvre Paryžiuje, Rijksmuseum Amsterdame, Žydų muziejuje Berlyne, Italijos paviljone 56-ojoje Venecijos Bienalėje bei daugybėje kitų svarbių institucijų visame pasaulyje. Tad ,,Kodėl taip sunku mylėti?'' atskleis atsakymą ne tik į pačios parodos užduodamą klausimą, bet ir padės suprasti, kas iš tikrųjų kiekvienam iš mūsų yra svarbu ir dėl ko tikrai verta ir reikia stengtis.

Antrasis renginys, kuris taip pat turėtų palikti didelį įspūdį, ypatingai kino mėgėjams, tai filmo ,,Svarainio saulė'' pristatymo premjera kino centre ,,Skalvija''. Svarainio saulė (org. El Sol del membrillo) - tai Víctor Erice režisuotas biografinis filmas, pastatytas Ispanijoje 1992 metais. Filmo veiksmas vyksta 1990-ųjų rudenį Madride. Tapytojas Antonio Lópezas García diena iš dienos tapo sirpstantį svarainio medį savo sode, tapusiame jo darbo studija. ,,Visa visata sutelpa viename medyje'', – yra sakęs menininkas, kūryboje vis sugrįžtantis prie svarainio temos, tačiau šįsyk drobėje jis mėgina atvaizduoti saulės spindulius, mirgančius tarp medžio lapų. Jam, smulkmeniškam realistui, užduotis pagauti šviesą pasirodo esanti beveik neįmanoma. Tapytojas, stebimas kamerų, ramiai ir kantriai taikosi prie nepastovios saulės, prasto oro ir nepaliaujamai bėgančio laiko, pastebimo iš šakų, svyrančių nuo vis sunkesnių svarainių. Atėjus žiemai, sunokę vaisiai padeda tašką tapytojo paveikslui, nukrisdami ant žemės. Šis dienoraštį primenantis filmas sukurtas be profesionalių aktorių, numatyto biudžeto ar scenarijaus. Kažkur tarp fikcijos ir dokumentikos, filmas tyrinėja kūrybinio proceso paslaptį ir fiksuoja menininko akistatą su laiku – nokstantys svarainiai liudija ir paties tapytojo gyvenimo saulėlydį. „Svarainio saulė'' pelnė pagrindinį Žiuri ir Kritikų apdovanojimus Kanų kino festivalyje, o „TIFF sinematekos'' programoje buvo išrinktas geriausiu dešimtmečio filmu.

Baltos varnos – seserys Milda ir Teresė Andrijauskaitės

Trečiasis, dėmesio tikrai prašantis, tačiau už jį kur kas daugiau sugrąžinantis renginys teatro gurmanams – Eimunto Nekrošiaus spektaklis ,,Bado meistras''.

,,Bado meistras'' – režisieriaus ir aktorių improvizacijų Kafkos apsakymo tema rezultatas. Režisierius itin reiklus savo darbui, kaip ir pats Kafka, sugebantis surasti, nepraleisti nė vienos prasmingos minties, frazės, žodžio, įtaigiai, atvirai, teatrinėmis priemonėmis panardina aktorius į pačią istorijos esmę ir leidžia žiūrovui net ne suprasti, bet visa siela pajusti, ką išgyvena kūrėjas savo šlovės valandomis, kaip jis kovoja už savo idėją su jo nesuprantančiais žiūrovais ir jo kūryba manipuliuojančiu impresarijumi. Kaip ir apsakyme, Nekrošiaus spektaklyje nemaža autoironijos, subtilaus, intelektualaus humoro, sukeliančio šypseną kiekvienam.

Šis spektaklis – tai smagus ir jaudinantis pasakojimas apie žmogaus-menininko kelionę per gyvenimą iš vieno miesto į kitą, nuo viršūnių iki nesėkmių, nuo mažų džiaugsmų prie skaudžių ir varginančių dvejonių... Apie kelionę, kurioje taip ir nespėji išsikraustyti lagamino. Kad ir kas bebūtų keliaujantis – aktorius, režisierius, rašytojas, muzikas ar bet kuris iš mūsų. Pagrindinį Bado meistro vaidmenį kuria Viktorija Kuodytė, vaidinanti Nekrošiaus spektakliuose nuo 1994 metų (Laura – „Mažosios tragedijos'', Irina – „Trys seserys'', Ofelija – „Hamletas'' ir kt.). Jai talkina ir šmaikščiai menininko aplinkos personažus kuria Vaidas Vilius, Vygandas Vadeiša ir Genadijus Virkovskis.

„Jei reikėtų išskirti vienintelį metų teatro įvykį, tai būtų Eimunto Nekrošiaus ‘Bado meistras’ pagal Franzo Kafkos novelę, rodomas ‘Meno forte’. Viskas pusbalsiu, bet smeigia giliai: turinys prislegia, o kūrėjų talentas pakylėja. Jautiesi sutraiškytas, nes suvoki, kad žmogus, tikėjęs savo gyvenimo prasmingumu, yra ‘palaidotas kartu su savo šiaudais’. Bet esi ir laimingas, kad patyrei spektaklį. Toks E. Nekrošiaus režisuoto, Viktorijos Kuodytės vaidinamo ironiško, o iš tiesų tragiško kūrinio poveikis. V. Kuodytė, sakydama F. Kafkos novelės tekstą, suvaidina ir Bado meistro dramą, ir jo komizmą, jo stiprybę ir silpnumą, nes Bado meistro likimo dėlionei sarkazmo netaupė nei autorius, nei režisierius.”

Ketvirtasis, ne ką mažiau reikšmingas, tačiau galbūt plačiajai auditorijai kiek mažiau žinomas kolektyvo ,,Baltos varnos'' koncertas klube ,,TAMSTA''. Baltos varnos – pagrindinės vokalistės ir dainų kūrėjos Milda ir Teresė Andrijauskaitės. Unikaliais vokalais išsiskiriančios merginos daugeliui yra tapę atradimu. Dar didesniu atradimu gali tapti jų autorinė kūryba. Grupės atliekamos dainos kupinos folko elementų, galima išgirsti etno ar liaudies dainų motyvų. Ką jau kalbėti apie improvizacijas, kurių taip gausu tarp merginų atliekamų dainų. Bosinės gitaros partijas grupėje atlieka Julius Bakanauskas, mandolina – Tadas Dešukas, mušamaisiais ritmą laiko Tomas Urbanavičius. Ir šis renginys tikrai vertas dėmesio vien jau todėl, kad ypač reikšmingas tiems, kuriems svarbu lietuviškoji tapatybė, istorija, papročiai ir tradicijos. Tradicijos yra tai, kas anksčiau kūrė dabartinį mūsų suvokimą apie tai, kas yra ir kam reikalinga kultūra.

Klausiate, ar dar yra būdų, kaip būtų galima pažinti Vilnių be jo kultūros? Atsakymas, mano nuomone, labai paprastas – tikri namai gali būti tik ten, kur yra kultūra ir tik ten, kur ją susikuri pats. Linkiu kurti, atrasti ir dalintis šių atradimų teikiamu džiaugsmu su kitais.

Žmogus legenda

Atkelta iš 3 psl.

Ypatinga biografijos eilutė – „treniravo Lietuvos rinktinę". Kaip tai buvo įmanoma gyvenant Šiauliuose?

Daug kartų buvau kviečiamas visam persikelti į Kauną ar Vilnių. Su šeima pasitaręs nesutikau. Tačiau dažnai ir ilgam tekdavo išvažiuoti ir į sostinę, ir į Kauną, kuriame 1947–1949 metais treniruodamas Lietuvos rinktinę, praleidau daugiau laiko nei Šiauliuose. O padirbėti su Lietuvos rinktine „provincijos treneriui", žinoma, buvo naudinga. Ką ir kalbėt, juk mano mokiniais buvo tikros bokso žvaigždės, tokios, kurių bijodavo Maskvoje ir kituose tuometinės sąjungos didmiesčiuose. Kai ringe kovodavo A. Šocikas, salės lūždavo, dėmesys buvo dar didesnis negu šiais laikais žaidžiant „Žalgirio" krepšininkams.

Kai dirbote treneriu, ir Šiauliuose į bokso varžybas žmonės eidavo kaip į šventę. O dabar nieko nebesigirdi.

Dėl šito nepaprastai liūdna. Gal viena iš priežasčių ta, kad nėra salės, o gal kad jau nemažai metų miesto sporto vadovams boksas ne prie širdies. Tiek garsių boksininkų Šiauliai išugdė, o salės kaip nėra, taip nėra. Ir trenerių negalima pateisinti. Dirbau vienas, be užmokesčio, bet taip niekada nėra buvę, kad jaunių pirmenybėms komandos nesurinktume. Ir aš neturėjau salės. Kadaise savo jėgomis su broliu Antanu ir boksininkais buvome įsirengę salę Vilniaus gatvėje, tačiau tuometinė valdžia iš ten iškraustė. Kilnojo iš vietos į vietą. Buvo įkurdinę net buvusioje bažnytėlėje, kurioje buvo taip šalta, kad šerkšnas ant sienų žvilgėjo. Tačiau dirbome ir padarydavome.

Garsėjate kaip aistringas žvejys. Net smagų kalambūrą apie amžiną jaunystę esu girdėjęs.

(Juokiasi). Taip, iš tikrųjų mano metų daug kas neatspėja. O kai susitinkam su A. Šociku, jis manęs vis prašo išduoti paslaptį: „Ką valgai, kad vis toks jaunas?" O aš jam: „Pasigaunu žuvį ir raudonu vynu užgeriu".

O rimčiau?

Gal padėjo bokso treniruotės. Juk nuėjęs į salę apie pusę kibiro prakaito išliedavau. Išprakaituoji, išsimaudai ir pasijunti kaip ką tik gimęs.

Žvejyboje turbūt taipogi visko būta?

Beveik šešiolikos kilogramų lydeką tik kartą sugavau. Užtat atsinaujini tokiose iškylose iš esmės. Prisiminti ką nors įdomesnio? Na taip, ne visada viskas eidavosi kaip iš pypkės. Berods, 1970-aisiais po varžybų Klaipėdoje su A. Šociku nuvažiavome į Šilutės rajoną. Aš – lydekų gaudyti, jis – ančių šaudyti. Nuplaukiu kanalu iki Krokų Lankos. Abu turėjom po valtelę. Jau pradėjo temti, apsčiai prisigaudžiau lydekų, o Algirdo vis nėra. Užkimau berėkdamas. Grįžau pas švyturio sargą, sakau, uždek prožektorius, gal pastebės. Dar ir rūkas pakilo. Tik apie antrą nakties Algirdas grįžo – buvo „pametęs" krantus. Turėjo apiplaukti visą ežerą. Suskaičiavau, kad nuirklavo apie 25 kilometrus. Pūslės prakiuro nuo irklų.

Per septynis dešimtmečius požiūris į boksą nepasikeitė?

Gal prieš dvidešimt metų Lietuvos spartakiadoje Panevėžyje įdomiai pasikalbėjome su žinomu šachmatininku susirašinėjant Anicetu Uogele. Užklausęs, kaip sekasi boksininkams, jis pasiguodė, jog šachmatininkams einasi kur kas prasčiau, ir pridūrė: „Šachmatai – ne boksas". Na, o aš prieštaravau: „Boksas – ne šachmatai". Nė vieno šachmatininko dar nenokautavo, neišnešė po varžybų neštuvais.

Na, o iš kur tas netikėtas pomėgis rašyti?

(Lyg ir juokaisi). Gal į Žemaitę nusižiūrėjau? Ji juk mamos pusseserė buvo...

(O dabar jau rimtai). Tačiau aš kuo puikiausiai suprantu, kad tai tik pomėgis. Tik noras papasakoti tai, ką per gyvenimą teko patirti. Į rašytojus tikrai netaikau. Tam reikia kur kas didesnių gabumų. Knygas visą gyvenimą skaičiau, žinau, kas ko vertas.

O, kokią mamą turėjau! Net sunku patikėt – Pirmojo karo metais per dieną iš Šiaulių į Luokę ir atgal suvaikščiodavo. Maisto parnešt. Kad mes, vaikiščiai, nebadautumėm..

Lietuvių kalba

Atkelta iš 6 psl.

Kai Europoje virte virė intelektualinis gyvenimas, mes tebesirūpinome savo kalbos išlaikymu. Be abejo, be Daukšos, Poškos, aušrininkų bei varpininkų pastangų mes, lietuviai, būtume nustoję savo kalbos ir savo tautinio identiteto. Nes kalba buvo ir tebėra vienintelis mums charakteringas bruožas. Mes niekada nekovojome už kokią nors religinę, mokslinę ar egzistencinę idėją. Lietuviai nedalyvavo nei naujų kontinentų užkariavimuose, nei jokių išradimų ar naujų filosofinių idėjų propagavime. Atrodo, jog kalba mums buvo idealas. Su mažomis išimtimis lietuvių literatūra juk yra niekas kitas, kaip savo kalbos ir tautybės išskleidimas.

Šalia to, žinoma, dar džiaugiamės ir savo iš dalies suromantinta praeitimi. Tai bene ir bus viena iš priežasčių, kodėl mūsų kalba taip vertinama kalbotyros mokslininkų. Kaip graikai saugojo savo filosofų idėjas, italai – savo papročius, žydai – savo religiją, taip mes saugome savo kalbą. Tai paskatino ir mokslininkai, labai vertindami mūsų kalbą filologiniu atžvilgiu. Ir šiandien mes nieko stipresnio neturime savo tautiniam pagrindui įtvirtinti. Gaila, kad dabartinėje Lietuvoje vis daugiau įterpiama nereikalingų anglicizmų į gražią lietuvių kalbą.

Senovės žydai, kaip ir graikai, suprato, kad yra dalykų, kurių negalima paliesti, Galbūt nė mes negalime visiškai suformuluoti motyvo tautos egzistencijai išreikšti. Galbūt kartą suvokę, kas mes tikrai esame, prarastume savo paslapties jėgą.

Nors bendruomenės likimas emigracijoje ir nevisiškai nuo mūsų valios priklauso, vis dėlto mes esame kiekvienas individualiai atsakingas už savo tautos egzistenciją ir tęstinumą. Ta atsakomybė turėtų skatinti mus tobulintis kalbos srityje ir stengtis išlaikyti lietuvių kalbą įvairiuose bendruomenių suėjimuose už Lietuvos ribų ir pačioje Lietuvoje, kur anglicizmų vis daugiau ir daugiau įterpiama pranešimuose ir rašiniuose. Juk svarbu įvertinti lietuvių kalbos svarbą ir grožį, didžiuotis savo kilme ir įgyvendinti šias vertybes veikloje.

Kultūros kronika

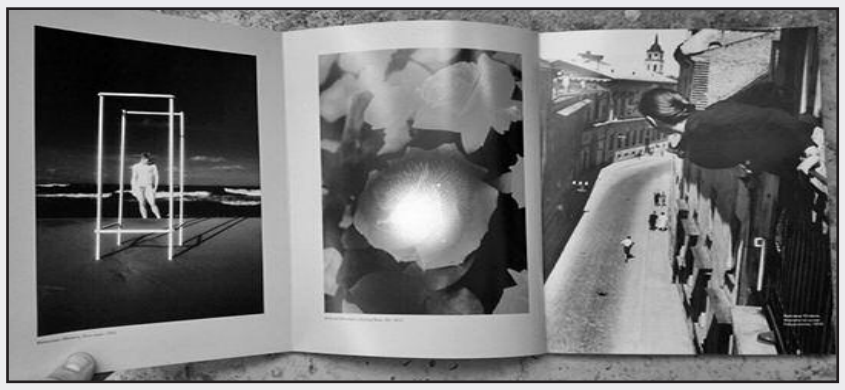

Lietuvos fotografijos mėnesio Kijeve renginius papildė specialaus žurnalo „Antikvar" numerio pristatymas. Šis meno ir kolekcionavimo temas gvildenantis leidinys naują numerį skyrė Lietuvos fotografijai. Žurnale pasakojama apie mūsų šalies fotografijos mokyklos formavimąsi, jos tradicijas ir raidą. Pristatomos pagrindinės Lietuvos fotografijos vystymosi kryptys, ryškiausi jų atstovai. Plačiau aprašomi Lietuvos fotografijos mėnesio Kijeve parodų autoriai, jų kūrybos kontekstas. Atskiri straipsniai skirti įvairių fotografų kartų kūrybai apžvelgti: nuo klasikų iki jaunųjų fotomenininkų, neaplenkiant ir žymiausio Lietuvos išeivijos menininko – eksperimentinio kino avangardisto Jono Meko.

Rugilės Barzdžiukaitės, Vaivos Grainytės ir Linos Lapelytės opera-performansas „Saulė ir jūra (Marina)" spalio 9, 10 ir 11 dienomis rodomas Hanoverio meno festivalyje. Po „Auksinio liūto" laimėjimo Venecijos šiuolaikinio meno bienalėje 2019 m. tai pirmasis šio kūrinio pristatymas Vokietijoje. Opera-performansas „Saulė ir jūra" Hanoveryje vyko kasdien spalio 9–11 dienomis 3 va. p. p. – 9val. v., spalio 10 d. įvyko pokalbis su R. Bardžiukaite ir L. Lapelyte. Dešimtus metus viename gražiausių Vokietijos baroko parkų Herrenhäuser vykstantis šiuolaikinio meno festivalis Hanoveryje pristato ryškiausius menininkus ir aktualiausius įvairių žanrų kūrinius.

Lietuvos kultūros ministras Mindaugas Kvietkauskas Lietuvos savivaldybių asociacijos organizuojamose iškilmėse „Auksinės krivūlės" apdovanojimą už kultūros puoselėjimą įteikė Jonavos rajono savivaldybei. Prie kultūros puoselėjimo ir kūrimo Jonavos rajono savivaldybėje prisideda iniciatyvi kultūros ir meno žmonių komanda, kūrybingas jaunimas, aktyvios bendruomenės. Pernai 80-metį minėjusi Jonavos viešoji biblioteka laikoma viena inovatyviausiai dirbančių savivaldybių viešųjų bibliotekų Lietuvoje. Jonavos mieste veikia Jonavos kultūros centras, turintis aukščiausią kategoriją ir vykdantis du tarptautinius ir penkis respublikinius projektus. Centras turi renovuotas, moderniai įrengtas koncertines erdves, aprūpintas nauja garso, šviesos, vaizdo aparatūra, tad stengiasi į kultūrinę veiklą įtraukti kuo platesnį bendruomenės ratą. Jonavos kultūros centro krašto muziejus pastaraisiais metais išskirtinį dėmesį skiria kultūrinei edukacijai – jame vykdomos net 22 edukacinės Kultūros paso programos skirtingo amžiaus grupėms.